

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-78>

УДК 338.48(477)

Герман І.В.

Черкаський державний технологічний університет

ІНДИКАТИВНІ ВАЖЕЛІ ПОКРАЩЕННЯ В УКРАЇНІ СИТУАЦІЇ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

Анотація. У статті досліджено сучасний стан туризму в Україні. Розглянуто та проаналізовано аналітичні звіти експертів-науковців, які здійснювали моніторинг ситуації на ринку туристичних послуг як в Україні, так і на міжнародному рівні. У статті досліджено особливості процесу розробки й реалізації тактичних дій та цільових заходів щодо сприяння розвитку туризму в Україні з урахуванням стратегії розвитку до 2026 року, що зумовлює визначення індикативних важелів для покращення в Україні ситуації в туристичній сфері. Акцентовано увагу на необхідності розробки відповідної інформаційної бази туристичного спрямування. Доведено, що Україна має достатньо високий потенціал для розвитку туризму, створення нових робочих місць у цьому сегменті економіки та може забезпечити виконання стратегічних планів щодо популяризації туристичного бренду.

Ключові слова: динаміка, рейтинг, розвиток туризму, сучасний стан, туризм.

Herman Irina

Cherkasy State Technological University

INDICATIVE LEVERS OF IMPROVEMENT ARE IN UKRAINE OF SITUATION IN TOURIST SPHERE

Summary. In the article the modern state of tourism is investigational in Ukraine. It is suggested for development of the real strategic plans and determination of tactical actions in direction of development of tourist sphere to study and investigate tourist activity not only at the home market of tourist services, but also at an international level. In the article the modern state of tourism is investigational in Ukraine. It is suggested for development of the real strategic plans and determination of tactical actions in direction of development of tourist sphere to study and investigate tourist activity not only at the home market of tourist services, but also at an international level. In the article the modern state of tourism is investigational in Ukraine. It is suggested for development of the real strategic plans and determination of tactical actions in direction of development of tourist sphere to study and investigate tourist activity not only at the home market of tourist services, but also at an international level. Attention is accented on the necessity of development of corresponding informative base of tourist aspiration. It is proved that for development of tactical measures aimed at tourism development in Ukraine taking into account strategic directions and creation of real preconditions for their implementation in modern economic conditions, it is important to take into account the peculiarities of the process of development and implementation of tactical actions and targeted measures to promote tourism development in Ukraine. taking into account the development strategy until 2026. Emphasis is placed on the feasibility of diversifying tourism and reducing the VAT rate for accommodation and catering, which is envisaged by the Association Agreement with the EU. It is proved that Ukraine has a sufficiently high potential for tourism development, creation of new jobs in this segment of the economy and can ensure the implementation of strategic plans for the promotion of the tourism brand.

Keywords: dynamics, rating, tourism development, current state, tourism.

Постановка проблеми. Україна має давні традиції гостинності та значний потенціал розвитку туризму як прибуткового бізнесу, який, насамперед, може сприяти створенню робочих місць і забезпеченню економічного зростання [1].

Під час презентації Дорожньої карти розвитку туризму в Україні зазначалося, що Україна в 2019 р. опустилася на дві позиції у рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму порівняно з показниками 2018 року. В Україну щороку приїжджають понад 14 млн туристів; в середньому турист в Україні залишає близько 27 євро на день; з 2015 р. кількість місць в готелях зменшилася з близько 400 тис.

до 300 тис., що в сучасних умовах є недостатнім у порівнянні з рядом інших країн світу [1]. З метою досягнення більш високих показників у сфері туризму та враховуючи потенційні можливості України створювати привабливі пропозиції на ринку туристичних послуг як у вітчизняному, так і міжнародному сегменті господарювання, наша держава здійснює ряд заходів стратегічного та тактичного змісту, спрямованих, зокрема, на розбудову відповідної інфраструктури, підвищення рівня гостинності та кваліфікації кадрів, розробку та впровадження нормативно-правових документів відкритого та сприятливого для розвитку туристичного бізнесу змісту.

Таким чином, враховуючи значні глобалізаційні процеси, швидкісне зростання ринку інтернет-ресурсів, технологічний та технічний прогрес, для розробки реальних стратегічних планів і визначення тактичних дій у напрямку розвитку туристичної сфери, важливо вивчати та досліджувати туристичну діяльність не тільки на вітчизняному ринку турпослуг, але й на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні декілька років активізувалися наукові дослідження в напрямку вивчення, аналізу та визначення стратегічних і тактичних планів розвитку туристичної галузі. Серед відомих авторів відповідних тематичних публікацій доцільно зазначити й ряд нових імен науковців, які присвятили свої наукові праці дослідженню туристичного ринку, його проблематиці та аналізу індикативних важелів щодо покращення ситуації в туристичній сфері.

Так, зокрема, у статті Трохимець О.І., Шелемєтьєва Т.В. досліджено сучасний стан фінансових та економічних відносин у розвитку туризму в Україні» [2]. Рябовою Т.А. досліджено проблеми досягнення ефективності туристичної діяльності та розвитку міжнародної туристичної діяльності; розглянуті основні фактори, що стримують розвиток туристичної сфери в Україні [3]. У статті Шацької З.Я. та Акульшина М.І. досліджено стан туристичної галузі України за період 2000–2017 рр. та, зокрема, визначено чинники, що сприятимуть розвитку внутрішнього та зовнішнього туризму та нарощенню туристичного потенціалу України [4]. Кравцова А.В. дослідила особливості моделі державно-приватного партнерства в сфері українського туризму [5].

Беспала О.А. дослідила сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку в Україні, зокрема розглянула сутність поняття «туризм» з точки зору різних авторів; виділила основні напрями реалізації «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» й представила очікувані результати реалізації даної стратегії» [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Важливе значення для наукового дослідження питань стратегії й тактики щодо сприяння розвитку туризму в Україні відіграє знання та розуміння сутності дефініцій та усіх аспектів, закладених у нормативно-правовій базі. Так, варто зазначити, що 16 березня 2017 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято Розпорядження № 168-р «Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», метою якого є формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі [7].

Отже, в сучасних умовах господарювання важливо розуміти сутність та особливості реалізації нормативно-правових документів, вивчати аналітичні звіти експертів-науковців, здійснювати по-

стійний моніторинг ситуації на ринку турпослуг як в Україні, так і на міжнародному рівні.

Метою статті є дослідження особливостей процесу розробки та реалізації тактичних дій та цільових заходів щодо сприяння розвитку туризму в Україні з урахуванням стратегії розвитку до 2026 року, що зумовлює визначення індикативних важелів для покращення в Україні ситуації в туристичній сфері.

Виклад основного матеріалу. Згідно доповіді Світового економічного форуму в галузі туризму Україна піднялася у рейтингу привабливості для туристів. Так, за останні два роки Україна піднялася на 10 позицій в Індексі конкурентоздатності у сфері подорожей і туризму і посіла там 78 сходинку [8]. Зокрема Україна, враховуючи факт певної стабілізації та рівня відновлення країни, різко покращила ділове середовище, піднявшись із 124 на 103 місце. За рівнем безпеки Україна посіла 107 місце, тоді, як до цього мала 127 місце. Щодо міжнародної відкритості, з 78 Україна піднялася на 55 місце. Рівень загальної інфраструктури також дещо підвищився – Україна піднялася з 79 на 73 місце [8]. Однак незначне покращення рейтингу України згідно вище зазначених позицій не дає підстави зупинятися на досягнутому, адже в цілому ці показники є досить низькими та не характеризують, зокрема, ситуацію на туристичному ринку України, як стабільно позитивну та сприятливу.

Одним із реальних інструментів для суб'єктів туристичного ринку щодо можливостей оцінки та передбачення складних ситуацій, що є реальними та потенційними загрозами або перешкодами на шляху до позитивного розвитку туристичної галузі, мають слугувати оприлюднені звітні документи про конкурентоздатність подорожей та туризму.

Для розрахунку індексу конкурентоздатності у сфері подорожей та туризму визначають 15 факторів, зокрема бізнес-середовище, безпеку, охорону здоров'я та гігієну, людські ресурси та ринок праці, ціни, інфраструктуру, природні та культурні ресурси [8]. «Кількість мандрівників країнами світу збільшилась у 2018 році на 1,4 мільярда осіб» [8], що має спонукати уряди країн «виробити спільні підходи до збалансування економічної вигоди від підвищення конкурентоздатності туристичної галузі, одночасно ефективно розвиваючи інфраструктуру, цінні природні та культурні цінності, від яких вона залежить [8]. У 2019 р. «сьомий рік поспіль приріст експорту туризму в світі (+4%) перевищив показник зростання товарного експорту (+3%)» [8]. Очікується, що завдяки цим швидким темпам зростання до 2030 р. міжнародні прибутки в сфері туризму сягнуть 1,8 мільярда [8].

Інформаційне агентство «Українські Національні Новини» (далі – УНН) регулярно оприлюднює інформацію про актуальні події та факти, надає відповідну статистичну та аналітичну інформацію, зокрема й щодо туризму. Так, станом на 1 серпня 2019 р. УНН повідомили про те, що згідно звіту, опублікованому Федерацією готельєрів Туреччини, за «останні 5 років Україна опинилася на третьому місці в рейтингу за відвідуванням регіону Анталія, після Росії та Німеччини» [9]. Загальні світові показники під-

твердили рейтинг ТОП-10 країн, куди найчастіше їздять туристи. Це, в першу чергу, Франція, друге місце посідає Іспанія, далі – США, Китай, Італія, Мексика, Велика Британія, Туреччина, Німеччина, Таїланд [9]. У доповіді Світового економічного форуму в галузі туризму зазначено, що традиційно привабливими для подорожуючих є Іспанія (5,4 бали), Франція (5,4 бали), Німеччина (5,4 бали), Японія (5,4 бали) та Сполучені Штати Америки (5,3 бали) [8]. Найбільш складними для мандрівок виявилися Ємен (2,4 бали), Чад (2,5 бали) і Ліберія (2,6 бали) [8]. Згідно з доповіддю Світового економічного форуму в галузі туризму Україна має 3,7 бали із 7, що практично аналогічно до рейтингу Ямайки, Шрі-Ланки, Вірменії, Казахстану та Намібії [8].

В Україні також запроваджують відповідні механізми та інструменти з метою створення та популяризації привабливих напрямків для туристичного сегменту економіки. Так, наприклад, Державне агентство України з управління зоною відчуження (далі – ДАЗВ) «розробило водні маршрути відвідування зони відчуження для туристів, про що повідомляє УНН з посиланням на прес-службу ДАЗВ» [9]. «У розробці маршрутів були задіяні фахівці Чорнобильського заповідника, ДСП «Екоцентр» та ДП «ЦОТІЗ». Зокрема, маршрути передбачають пересування річками Прип'ять та Уж. Як зазначає керівництво ДАЗВ, розвиток нових форм відвідування зони відчуження було ініційовано туристичними операторами у зв'язку зі зростанням кількості відвідувачів за минулі 5 років майже у 10 разів. Окрім того, водні маршрути дають можливість побачити іншу сторону зони відчуження – її природу. Усі маршрути перевірені дозиметрами і є безпечними для відвідувачів. Всі поїздки мають здійснюватися із дотриманням вимог Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» та «Правил радіаційної безпеки при проведенні робіт у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення». Наразі здійснюються організаційні заходи щодо впровадження зазначених маршрутів для відвідувачів» [9].

Президент України оприлюднив інформацію про наміри сприяти розвитку туризму в Україні, зокрема й у Чорнобильській зоні, а також підписав Указ «Про розвиток регіону українських Карпат» (№ 543/2019), який «спрямований на стимулювання соціально-економічного розвитку, підвищення інвестиційної привабливості, розбудови рекреаційного, туристичного та етнокультурного потенціалу регіону українських Карпат», про що УНН повідомили у прес-службі Адміністрації Президента (далі – АП) [9]. Для розробки та реалізації програми розвитку регіону українських Карпат на 2020–2022 рр. необхідно врахувати Концепцію розвитку гірських територій українських Карпат, а також передбачити в державному бюджеті на ці роки видатки, необхідні для реалізації цієї державної програми.

Для розвитку туризму, як і для всієї економіки країни, одним із пріоритетних напрямків є створення та забезпечення якісного та безпечного інфраструктурного сегменту. В першу чергу це стосується якості доріг в Україні, про що Президент країни підписав відповідний указ.

В останні роки інтерес до України помітно збільшився. Серед яскравих прикладів у сфері туристичної діяльності можливо навести створення привабливого туристичного іміджу столиці України – міста Київ. Тільки в минулому році столицю відвідали 1 млн 930 тисяч іноземців і майже 3 млн внутрішніх туристів [10].

Так, за даними УНН від 13 січня 2020 р. із посиланням на прес-службу Київської міської державної адміністрації, найбільше іноземних туристів до Києва у 2019 р. приїхало з Білорусі, Ізраїлю, США, Німеччини та Туреччини. «Також спостерігається помітне зростання іноземних туристів з Індії, Канади та Швеції», – йдеться у повідомленні [9]. Доходи Києва від туристичного збору за 2019 р. склали понад 63 мільйони гривень, що майже вдвічі більше у порівнянні з 2018 р. [9]. Також відбулося зростання за 2019 р. й від туристичного збору, що становило понад 30 млн грн. У 2018 р. туристичний збір складав 32,9 млн грн, а за 2019 р. – 63,6 млн грн (планові показники були в кількості 35 млн грн, що свідчить про те, що Київ стає все більш цікавим для туристів як з України, так і з-за кордону, а туристична галузь є досить перспективною для столиці [9]. Доцільно зазначити, що у 2019 р. Київська міська рада затвердила рішення щодо 0,4% ставки туристичного збору від розміру мінімальної заробітної плати для внутрішнього туризму та 1% – для в'язного. Кошти від туристичного збору мають бути «спрямовані на розвиток туристичної сфери в столиці, створення комфортного та сучасного сервісу для гостей міста» [9].

Враховуючи те, що наразі розпочалася звітна компанія, яка буде тривати певний, визначений законодавством, термін, фактичні показники щодо податків від підприємств туристичної сфери за 2019 р. відсутні, але оприлюднена статистична інформація за 9 місяців 2019 р. Так, за повідомленням УНН, за цей період до бюджету фактичне надходження податків від підприємств туристичної сфери становило 3554,4 млн грн [9].

Отже, для позитивного вирішення проблем щодо розвитку туризму в Україні та реалізації стратегічних планів на внутрішньому й міжнародних ринках економіки важливе місце посідає питання організації та надання відповідних повноважень державного рівня для центрального органу виконавчої влади, який би опікувався повним спектром питань сфери туризму, як сегменту економіки.

На цей час оприлюднено рішення Кабінету Міністрів щодо створення Державного агентства розвитку туризму. Існує думка серед прошарку представників центральних органів влади, органів місцевого самоврядування, науковців тощо про те, що для того, щоб туризм став однією з галузей, яка наповнює бюджет країни, необхідно створити відповідний фаховий (професійний) менеджмент. Це, зокрема, може стати рушійною силою для мобілізації зусиль суб'єктів господарювання в туризмі щодо просування туристичного бренду України на світовому рівні, розвитку в'язного та внутрішнього туризму.

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України за 9 місяців 2019 р. до бюджету України від підприємств туристичної сфери надійшло 3554,4 млн грн податків. За 2018 р. до бюджету від підпри-

емств туристичної сфери надійшло 4222,2 млн грн податків. За цей час Держприкордонслужба зафіксувала 10,6 млн перетинів українського кордону іноземцями [9]. За даними Держстату розрив між кількістю українських туристів, що виїжджають за кордон, й іноземців, які відвідали Україну, становить близько 10 млн осіб на рік: 26 млн українців проти 15 млн іноземців (багато з яких, до того ж, подорожують транзитом), що свідчить у цілому про негативне туристичне сальдо країни [10].

За даними, які на основі офіційної інформації відповідних державних органів оприлюднює УНН, можливо здійснити аналіз надходжень від підприємств туристичної сфери, кількісних показників туристичного збору тощо.

За даними, оприлюдненими директором Центру розвитку туризму України на запит УНН, видно, що серед українців зростає попит на внутрішні тури вихідного дня. Ця цифра коливається щороку в межах від 15% до 20% [9], зокрема «найбільш популярними напрямками серед турів вихідного дня є Чернігів, Умань, містечка Київської та Житомирської областей. ... Наприклад, Вінниця робить ставку саме на такі тури з Києва чи Львова, і на цьому буде рекламну кампанію, заохочуючи українців приїжджати до них.... найбільшою перепоною на шляху розвитку такого виду туризму залишається незадовільний стан українських доріг, а також дефіцит залізничних квитків на популярні напрями» [9]. Варто звернути увагу на важливість координації питань ціноутворення та відповідності якості ціни в місцях дестинації туристів. Так, наприклад, в Україні влітку 2019 р. ціни на відпочинок у Карпатах були на рівні 2018 р., тоді як номери в готелях і на базах відпочинку біля моря подорожчали в середньому на 10% [9].

Подібна ситуація не може не впливати на вибір українцями країни та місця для відпочинку. Так, зокрема, за інформацією УНН, отриманою на запит у відділі з питань культури та інформації Посольства Туреччини, у серпні 2019 р. «турпотік з України до Туреччини зріс на 27% у порівнянні з минулим роком. Відповідно до даних Міністерства культури та туризму Турецької Республіки, за серпень 2019 р. Туреччину відвідали 227,596 тис. українців, турпотік зріс на 27% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. З січня по серпень 2019 р. регіон відвідали 1 млн 106 тис. гостей з України (приріст – 10,58%)» [9]. Найчастіше туристи відвідують Анталію та Стамбул. За останні 5 років Україна опинилася на третьому місці в рейтингу за відвідуванням регіону Анталія [9].

Україна також вишукує нові дестинації для гостей, створює різноманітні туристичні пропозиції для якомога ширшої аудиторії потенційних приїжджиків. Так, зокрема, за інформацією УНН, отриманою від прес-служби уряду, навіть маяки тепер в Україні будуть не тільки забезпечувати безпеку в морі, але й гостинно прийматимуть туристів. Таке «рішення ухвалено на основі світової практики, адже маяки це не лише навігаційні об'єкти, а й культурна та історична спадщина України» [9]. За даними Міністерства інфраструктури України наразі для відвідування відкрито Воронцовський маяк у місті Одеса, Сівер-

сів Передній маяк у місті Миколаїв, Генічеський та Станіслав-Адзигольський Задній маяки у Херсонській області. «Забезпечуватиме відвідування маяків ДУ «Держгідрографія». Такі заходи не перешкоджатимуть роботі маяка, адже для туристів відведено певний час у вихідні дні» [9].

Отже, варто стверджувати, що в Україні поступово відбуваються певні зрушення в напрямку до популяризації відповідних територій, об'єктів і заходів як привабливого сегменту в контексті туристичного бренду. Так, зокрема, на державному рівні прийнято ряд важливих документів, які мають сприяти процесам покращення умов для відвідування нашої країни.

Урядом України відповідною Постановою у березні 2019 р. з метою забезпечення можливості оформлення довгострокових віз на території України внесені зміни до «Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію» [11]. Таким чином створюються доступні умови для іноземців-громадян держав оформлювати довгострокові візи на території України. Це можливо лише для тих іноземців-громадян, які мають право в'їжджати в Україну без візи відповідно до законодавства України чи міжнародного договору України. «Довгострокова віза оформлюється закордонною дипломатичною установою України або департаментом консульської служби МЗС як багаторазова на 90 днів, якщо інше не передбачено законодавством чи міжнародними договорами України [11]. Довгострокова віза (так звана віза D) необхідна для отримання посвідки на тимчасове проживання в Україні. Тип візи D вказує на підставу отримання посвідки. За 2018 р. Україна видала 41,606 тис. віз категорії «D». До Топ-15 країн за кількістю отриманих віз D увійшли Індія, Туреччина, Марокко, Туркменістан, Китай, Єгипет, США, Ізраїль, Нігерія, Іран, Польща, Йорданія, Алжир, Ліван, Гана [12]. За результатами дослідження Всесвітньої ради з туризму і подорожей (далі – WTTC) стало відомо, що «у всіх країнах кожен мільйон доларів, вкладених в індустрію подорожей і туризму, забезпечує більше робочих місць, ніж в середньому у всіх секторах, а також набагато перевищує автомобільну промисловість, гірничодобувну і хімічну, з точки зору внеску у ВВП» [13]. Таким чином, туризм за рівнем окупності інвестицій у багатьох розвинених країнах світу вважається одним із перспективних напрямків економіки, на рівні з видобутком нафти [11]. Керівництво WTTC офіційно зазначило про важливість урядів країн світу врахувати значення туризму в економіці країн як «генератора економічного відновлення і зростання» [10]. Отже, виникає пряма залежність кількості доходів від кількості туристів, які приймає країна, а також обернена залежність – чим більше туристів приймає країна, тим нижче її власні витрати [10].

Щодо реальних кроків в напрямку покращення ситуації на ринку турпослуг в Україні, варто зазначити той факт, що у 2020 р. Міністерство культури, молоді та спорту України має впроваджувати програму мобільності молоді з пріоритетним акцентом на туристичний сегмент ринку. На унікальну загальнонаціональну програму мобільності молоді вперше в історії України закладено 500 млн грн [13].

Як відомо, в Україні для здійснення туроператорської діяльності необхідно дотримуватися вимог, визначених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» [14]. Ці Ліцензійні умови розроблені відповідно до Законів України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про туризм», «Про захист прав споживачів» і визначають «вичерпний перелік вимог, обов'язкових для виконання ліцензіатами, які провадять туроператорську діяльність, та вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії» [14]. У зв'язку з тим, що річний термін звітної кампанії має тривати до квітня 2020 р., здійснити аналіз статистичних показників за 2019 р. наразі неможливо; маємо дослідити певні аспекти туристичної діяльності в Україні за поточними звітними показниками та відповідними інформаційними бюлетенями, які стосуються досягнення у сфері туризму та стратегічних напрямків розвитку цієї галузі.

З 15 жовтня по 14 листопада 2019 р. Асоціація УАТА проводила опитування серед директорів та менеджерів туристичних агенцій України про туроператорів, що мають власні чартерні програми за найбільш масовими напрямками. Дев'ять туроператорів (TEZ TOUR, Pegas Touristik, Coral Travel, Kompas, TUI, ALF, Anex tour, Join UP, CPG) оцінювалося за сімома критеріями з точки зору зручності для туриста. «Майже по вісім критеріям першу стрічку тримає TEZ TOUR, а на друге місце впевнено посідає Pegas Touristik. В цілому, в літньому сезоні 2019 якість роботи туроператорів була оцінена дещо вище, ніж в зимовому (3,82 проти 3,71)» [15].

У Держбюджеті на 2020 р. на розвиток туризму виділено близько 240 млн грн, що в 14 разів перевищує фінансування, яке було закладено в бюджеті минулого року, що говорить про готовність держави інвестувати в цей сектор [1]. Це має сприяти позитивним зрушенням як для малого, так і для середнього туристичного бізнесу.

Показники реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року є певними індикаторами для визначення реального стану в туристичній сфері. Так, зокрема, для оцінки стану розвитку сфери туризму та курортів в Україні та досягнення основних стратегічних цілей, визначених Стратегією, використовуються контрольні показники розвитку, результати державних статистичних спостережень у сфері туризму та курортів, інші дані центральних органів виконавчої влади та індекси міжнародних рейтингів розвитку туристичної галузі [7]. Серед контрольних показників розвитку сфери туризму та курортів в Україні Стратегією визначені [7]:

- кількість іноземних туристів, які в'їжджають до України, млн. осіб;
- кількість суб'єктів туристичної діяльності, тис. одиниць;
- обсяг надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору, млн. гривень;
- обсяг надходжень до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності, млрд. гривень;
- кількість робочих місць у сфері туризму, тис. осіб;
- кількість внутрішніх туристів, тис. осіб;
- кількість екскурсантів, тис. осіб.

Таким чином для того, щоб мати достовірну інформацію про вище наведені фактичні дані щодо перелічених показників, необхідно розробити відповідну інформаційну базу, яка мала б зрозумілі для всіх сегментів та суб'єктів ринку туристичних послуг (основних і допоміжних секторів) правила, форми, методи підрахунку кількісних показників та їх формалізовані види звітності для оприлюднення та порівняння з попередніми даними за вітчизняними та міжнародними стандартами. Так, зокрема, за даними Укрінформу, на стратегічному форумі «Конкурентоздатний туристичний сектор України – шлях вперед» представили Дорожню карту розвитку сфери туризму, яку розроблено за підтримки Європейського банку реконструкції і розвитку (далі – ЄБРР) [1].

Стратегічний напрямок, визначений зазначеною дорожньою картою, це – розвиток конкурентоспроможної індустрії туризму і подорожей в Україні. Цей документ розроблений міжнародними інвесторами, експертами за підтримки ЄБРР, метою якого є допомога представникам індустрії туризму, а також органам влади, експертам і міжнародним донорам в стратегічному розвитку, який забезпечить нову якість сфери в цілому [1].

Висновки і пропозиції. Таким чином, для розвитку туризму в Україні з урахуванням стратегічних напрямків, та створення реальних передумов для їх реалізації в сучасних умовах господарювання важливо враховувати особливості процесу розробки й реалізації тактичних дій та цільових заходів щодо сприяння розвитку туризму в Україні з урахуванням стратегії розвитку до 2026 року. Індикативні важелі щодо покращення в Україні ситуації в туристичній сфері мають бути визначені з урахуванням політичної, економічної, соціальної, екологічної ситуації. Для ефективного менеджменту в галузі туризму актуальним залишається створення спеціалізованого фахового органу, який би відповідав за ефективний розвиток туризму та просування бренду України як привабливої для туризму країни, на міжнародному рівні. Туризм як важливий сегмент економіки країни, має стати стабільно прибутковим сектором, для чого варто здійснити візову лібералізацію, зокрема спростити візовий режим для інвесторів і ділових партнерів, для чого розробити відповідні нормативно-правові регулюючі документи; розширити співпрацю з країнами, які можуть генерувати максимальні туристичні потоки в Україну. У розвинених країнах світу важливе місце посідає туризм для людей так званого «третього віку», тобто пенсіонерів, для яких створюються відповідні інфраструктурні пропозиції, забезпечується медичний супровід, розробляється та пропонується відповідний режим для подорожі, харчування, атракції тощо. Співпраця з відповідними страховими компаніями, пенсійними фондами, організаціями соціального спрямування тощо може сприяти активізації туристичних пропозицій та відповідного замовлення як від організацій, так і від окремих фізичних осіб.

Акцентувати увагу на диверсифікації туризму, зокрема аналізу побажань потенційних туристів і розробці та популяризації різних видів

туризму з урахуванням особливостей туристичних дестинацій та їх рекреаційної привабливості, віку, статі, професії, хоббі туристів тощо.

Щодо зниження ставки ПДВ для засобів розміщення і харчування, яке передбачено Угодою про асоціацію з ЄС, варто чітко дотримуватися певних правил і зобов'язань міжнародного рівня.

До індикативних важелів щодо покращення в Україні ситуації в туристичній сфері можливо віднести й потребу підвищити професійний рівень усіх, без винятку, працівників сфери туризму. Це стосується як вищого менеджменту, так і персоналу, зокрема щодо набуття професійного досвіду, комунікативних навичок, володіння іноземними мовами.

Враховуючи актуальність питання, пов'язаного з земельною реформою, не можна залишити поза увагою й питання диверсифікованого оподаткування орендованих рекреаційних комплексів та земельних ділянок цільового призначення для надання туристичних послуг. За прикладом Туреччини можливо розглянути питання запровадження податкових канікул для інвестиційних проєктів у сферу туризму та курортів.

Отже, Україна має достатньо високий потенціал для розвитку туризму, створення нових робочих місць у цьому сегменті економіки та може забезпечити виконання стратегічних планів щодо популяризації туристичного бренду.

Список літератури:

1. В Україні представили Дорожню карту розвитку сфери туризму, розроблену за підтримки Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР). Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2825898-v-ukraini-prezentovali-doroznu-kartu-rozvitku-sferi-turizmu.html> (дата звернення: 12.01.2020).
2. Трохимець О.І., Шелемєтьєва Т.В. Дослідження сучасного стану фінансових та економічних відносин у розвитку туризму в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2018. № 5(104). С. 46–54.
3. Рябова Т.А. Стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/51.pdf (дата звернення: 12.01.2020).
4. Шацька З.Я., Акульшин М.І. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сфери туризму в Україні. *Економіка і суспільство. Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 19. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-108> (дата звернення: 12.01.2020).
5. Кравцова А.В. Модель державно-приватного партнерства в сфері українського туризму. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 1(72). С. 70–76.
6. Беспала О.А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 6(34). URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2017/No6/9.pdf> (дата звернення: 12.01.2020).
7. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249826501> (дата звернення: 12.01.2020).
8. Україна піднялася у рейтингу привабливості для туристів. Доповідь Світового економічного форуму в галузі туризму. 4 вересня 2019 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/09/4/651265/> (дата звернення: 12.01.2020).
9. Інформаційне агентство «Українські Національні Новини» (УНН). Новини: туризм. Архів. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/> (дата звернення: 14.01.2020).
10. Марина Лео. Іноземні інвестиції в економіку України. Туризм. Новини України. 6 вересня 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/inozemni-investiciji-v-ekonomiku-ukrajini-turizm-novini-ukrajini-50041212.html> (дата звернення: 14.01.2020).
11. Про внесення змін до Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію: Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 368. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-vnesennya-zmin-do-pravil-oformlennya-viz-dlya-vyizdu-v-ukrayinu-789?fbclid=IwAR24bjUgXk-JB60UNIjMxiScIflBX2mH0KTzcbdyI-oHlIssukoIVTj6xYDDY> (дата звернення: 14.01.2020).
12. В Україні стало можливим отримання візи D для громадян безвізових країн. URL: <https://legalhub.online/administrativni-poslugy/v-ukrayini-stalo-mozhlyvym-otrymannya-vizy-d-dlya-gromadyan-bezvizovyh-krayin/> (дата звернення: 14.01.2020).
13. Розвиток туризму – один із пріоритетів на 2020 рік. Бородянський. UATV. 16.12.2019. URL: <https://uatv.ua/rozvytok-turyzmu-odyn-iz-priorytetiv-na-2020-rik-borodyanskyj/> (дата звернення: 14.01.2020).
14. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туropераторської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-2015-%D0%BF> (дата звернення: 14.01.2020).
15. Рейтинг tourist-friendly туropераторів. Літо 2019. 18.11.2019. URL: <https://uata.com.ua/2019/11/tf-summer-2019/> (дата звернення: 14.01.2020).

References:

1. V Ukraini predstavlyly Dorozhnyu kartu rozvytku sfery turizmu, rozroblenu za pidtrymky Yevropejskogo banku rekonstrukciji i rozvytku (YeBRR) [Ukraine presented a Roadmap for Tourism Development, developed with the support of the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)]. *Ukrinform*. [Ukrinform]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2825898-v-ukraini-prezentovali-doroznu-kartu-rozvitku-sferi-turizmu.html> (accessed 12 January 2020).
2. Troxymec, O.I., & Shelemetyeva, T.V. (2018). Doslidzhennya suchasnogo stanu finansovyh ta ekonomichnyh vidnosyn u rozvytku turizmu v Ukraini [Research of the current state of financial and economic relations in the development of tourism in Ukraine]. *Derzhava ta regiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnyctvo*, no. 5(104), pp. 46–54.
3. Ryabova, T.A. (2018). Stan ta perspektyvy rozvytku turystychnoy galuzi v Ukraini [Status and Prospects of Tourism Industry Development in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 4. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/51.pdf (accessed 12 January 2020).

4. Shaczka, Z.Ya., & Akulshyn, M.I. (2018). Aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku sfery turyzmu v Ukraini [Actual problems and prospects of tourism development in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo. Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy*, no. 19. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-108> (accessed 12 January 2020).
5. Kravczova, A.V. (2016). Model derzhavno-pryvatnogo partnerstva v sferi ukrayinskogo turyzmu [Model of public-private partnership in the field of Ukrainian tourism]. *Naukovyj visnyk Poltavskogo universytetu ekonomiky i torgiivli. Seriya «Ekonomichni nauky»* [Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Economic Sciences Series], no 1(72), pp. 70–76.
6. Bepala, O.A. (2017). Suchasnyj stan, problemy ta perspektyvy rozvytku turystychnogo rynku v Ukraini [The current state, problems and prospects of tourism market development in Ukraine]. *Ekonomika: realiyi chasu* [Economy: the realities of time] no 6 (34). Available at: <https://economics.opu.ua/files/archive/2017/No6/9.pdf> (accessed 12 January 2020).
7. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny (bereznya, 16, 2017). *Pro sxvalennya Strategiyi rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku* [On approval of the Tourism and Resort Development Strategy for the period up to 2026] no168-r. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501> (accessed 12 January 2020).
8. Dopovid Svitovogo ekonomichnogo forumu v galuzi turyzmu (4 veresnya 2019) *Ukrayina pidnyalasya u rejtyngu pryvablyvosti dlya turistiv* [Ukraine has risen in the ranking of attractiveness for tourists]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/09/4/651265/> (accessed 12 January 2020).
9. Informacijne agentstvo «Ukrayinski Nacionalni Novyny» (UNN). Novyny: turizm. Arxiv [News Agency "Ukrayinski Nacionalni Novyny" (UNN). Novyny: turizm. Arxiv]. Available at: <https://www.unn.com.ua/uk/news/> (accessed 14 January 2020).
10. Maryna Leo (veresnya 6, 2019). Inozemni investyciyi v ekonomiku Ukrayiny. Turizm. Novyny Ukrayiny [Foreign investments in the economy of Ukraine. Tourism. Ukraine news]. Available at: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/inozemni-investiciji-v-ekonomiku-ukrajini-turizm-novini-ukrajini-50041212.html> (accessed 14 January 2020).
11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (bereznya, 6, 2019, no 368). *Pro vnesennya zmin do Pravyl oformlennya viz dlya v'yizdu v Ukrayinu i tranzytnogo proyizdu cherez yiyi terytoriyu* [On Amendments to the Visa Rules for Entry and Transit through Ukraine]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-pravil-oformlennya-viz-dlya-vyizdu-v-ukrayinu-789?fbclid=IwAR24bjUgXk-JB60UNIJMxiScIfBX2mH0KTzcbdy1-oHIssukoIVTj6xYDDY> (accessed 14 January 2020).
12. V Ukraini stalo mozhlyvym otrymannya vizes D dlya gromadyan bezvizovykh krayin [In Ukraine, it became possible to obtain a D visa for citizens of visa-free countries] Available at: <https://legalhub.online/administratyvni-poslugy/v-ukrayini-stalo-mozhlyvym-otrymannya-vizy-d-dlya-gromadyan-bezvizovykh-krayin/> (accessed 14 January 2020).
13. Rozvytok turyzmu – odyin iz priorytetiv na 2020 rik. Borodyanskyj (December, 16, 2019). [Tourism development is one of the priorities for 2020. Borodyanskyj]. UATV [UATV]. Available at: <https://uatv.ua/rozvytok-turyzmu-odnyin-priorytetiv-na-2020-rik-borodyanskyj/> (accessed 14 January 2020).
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny (lystopad, 11, 2015), n. 991. *Pro zatverdzhennya Licenzijnyx umov provadzhennya tuoperatorskoyi diyalnosti* [On approval of the Licensing conditions for conducting tour operator activity]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-2015-%D0%BF> (accessed 14 January 2020).
15. Rejtyng tourist-friendly tuoperatoriv. Lito 2019. (lystopad, 18, 2019) [Ratingng tourist-friendly tour operator. Lito 2019]. Available at: <https://uata.com.ua/2019/11/tf-summer-2019/> (accessed 14 January 2020).